

Duitsland nog steeds de motor van Europa?

De positie van Duitsland in Europa anno 2010

Achtergrond - 17 augustus 2010 - Auteur: Hanco Jürgens

De tijd dat Duitsland steevast werd gezien als de motor achter de Europese integratie is voorbij. Het lijkt of het land voortdurend zand in de toch al haperende Europese machine strooit. De vraag is of dat klopt. De EU is politieker geworden en Duitsland bevindt zich meer en meer in het centrum van de macht. Een beknopt overzicht van het krachtenveld.

Sinds de kredietcrisis hoog op de agenda van de Europese politieke toppen staat zijn de beschuldigingen over een Europese Alleingang aan het adres van bondskanselier Angela Merkel niet van de lucht. Volgens haar illustere voorganger Helmut Schmidt heeft Merkels Europapolitiek zelfs Wilhelminisch-bombastische trekken, refererend aan het Duitse keizerrijk van voor 1918. Schmidt is niet de enige die het Duitse verleden oprakelt in zijn commentaar op Merkels politiek. Prominent oud-politicus Joschka Fischer schrijft in een van zijn populaire columns dat Merkel niet de veelgeprezen 'Ms. Europe' is. Zij geeft steeds vaker de indruk 'Frau Germania' te zijn, sneert Fischer. Ook noemde hij haar in een eerdere column 'Angela Bismarck Thatcher'.

De vraag is of alle kritiek op Merkels veronderstelde Alleingang (eigengereide koers) terecht is. Door de kredietcrisis is de druk op regeringsleiders om te handelen groot. Omdat Duitsland nu eenmaal de sterkste economie van Europa heeft en dus ook het meeste geld inlegt voor bijvoorbeeld het Europese reddingsfonds zijn Duitslands keuzes voor een belangrijk deel bepalend voor het Europese beleid. Dat niet iedereen achter Merkels Europabeleid staat is logisch, maar daarmee is nog niet gezegd dat ze in Europa slechts het Duitse belang verdedigt.

Frankrijk en Duitsland

De vraag is wat het toekomstbeeld van de EU moet zijn. Merkels opponenten hebben een ander Europa voor ogen dan zij. Europa is veel meer dan voorheen een politieke arena, waarin keuzes gemaakt worden die bepalend zijn voor onze toekomst. De belangrijkste meningsverschillen over de toekomst van de Europese Unie zijn te herleiden tot traditionele verschillen van opvatting tussen Frankrijk en

Duitsland over de economische regering van Europa, tussen sociaaldemocraten, christendemocraten en liberalen over de rol van de Europese overheid en tussen de Europese regio's met ieder hun eigen belangen: Oost en West en Zuid en Noord.

Over het meest in het oog springende verschil van mening wordt momenteel uitgebreid onderhandeld: een economische regering van de EU. De traditionele meningsverschillen tussen Frankrijk en Duitsland voeren ver terug: Frankrijk kent een sterk gecentraliseerde staat die actief ingrijpt in de economie. Duitsland is een gedecentraliseerd federaal land met een sociale markteconomie. De overheid waarborgt een vrije markt binnen randvoorwaarden. Daarbij hoort ook een onafhankelijke centrale bank die de koers van de munt bewaakt.

Duitsland was bereid op 1 januari 2002 haar sterkste wapen, de D-Mark, in te wisselen voor de euro onder voorwaarden: een vrije markt en een onafhankelijke Europese Centrale Bank naar Duits model. Daarmee verloor Frankrijk de politieke instrumenten die het land traditioneel inzet om economische crises te bezweren: werkgelegenheid stimuleren door renteverlaging en staatssteun voor de industrie. Sarkozy greep de kredietcrisis aan om deze 'weeffout' in het Europese bestel te herstellen. Tevergeefs pleitte hij voor een Europees noodfonds voor de banken. Zijn pleidooi voor een economische regering van Europa is niet van de baan.

De actuele vraag is wat de taak van deze 'regering' zal zijn. Handhaaft ze alleen de regels of stimuleert ze ook de economie? Merkel zet in op betere controle van regels, zoals die in 1997 zijn vastgelegd in het stabiliteitspakt. De vrije markt zorgt voor economische groei, daar moet de overheid zich niet in mengen. Sarkozy zet niet alleen in op handhaving van regels maar ook op politieke maatregelen om de groei te bevorderen. Veelzeggend is de spraakverwarring over de naamgeving: waar Frankrijk vasthoudt aan de term *gouvernement économique*, wordt in Duitsland *wirtschaftspolitische Steuerung* aangehouden.

Links en rechts

Vergelijkbare verschillen van inzicht zijn er tussen de Europese sociaaldemocraten, christendemocraten en liberalen. Sociaaldemocraten missen het sociale gezicht van de EU. Naast de vrije markt willen zij ook de belangen van de werknemer beschermen, van de natuur, de informatievoorziening, de cultuur. Ze willen de crisis bestrijden met overheidsinvesteringen. Naleving van het stabiliteitspakt is voor hen niet de eerste prioriteit. Christendemocraten zien Europa liefst als een waardegemeenschap, waar vrijheid gepaard gaat met regels. Zij zetten alles op alles om beide te waarborgen. Liberalen echter zien de EU primair als een marktmechanisme. EU-regels zijn nodig om de vrije markt te

beschermen, maar EU-ambtenaren moeten waar mogelijk worden geschrappt. Een minimale EU-overheid is hun devies.

Volgens de christendemocraat Merkel is de EU verantwoordelijk voor het creëren van de randvoorwaarden voor een gezonde economie. De EU moet meer controlemechanismen krijgen om een nieuwe crisis voor te blijven. Zij staat een heldere taakverdeling tussen lidstaten en de EU voor. De lidstaten gaan over de financiën, belastingen en de sociale politiek. Conjunctuurpolitiek is in haar ogen ook een nationale verantwoordelijkheid. Duitsland is daarom tegen een Europees fonds voor banken in nood; wanneer een bank op omvallen staat, moet de nationale overheid optreden.

Dit voorjaar kreeg Duitsland forse kritiek uit Amerika en Frankrijk op het aangekondigde bezuinigingspakket van meer dan tachtig miljard euro. Obama en zijn minister van Financiën vonden dat de Duitse overheid haar verantwoordelijkheid moest nemen door de economische vraag te stimuleren, door meer geld uit te geven in plaats van minder. De Franse minister van Financiën Christine Lagarde bekritiseerde Duitsland omdat het de lonen laag houdt en daarmee concurreert met de Zuid-Europese economieën. Nu de Duitse economie op stoom komt is de kritiek echter verstomd. In het Handelsblatt van 22 juli 2010 stond zelfs dat de Franse en Duitse ministers van Financiën, Lagarde en Schäuble, het zo goed met elkaar kunnen vinden dat ze een nieuw droompaar voor Europa vormen. Alles wijst erop dat er op veel punten overeenstemming is bereikt over de 'economische regering' van de EU, die dit najaar vaste vorm moet krijgen. Dat zou veel betekenen voor Duitslands positie in Europa.

Oost of West

Voor de Duitse politiek in Europa spelen ook de verschuivingen in de geopolitieke verhoudingen een grote rol. Duitsland heeft door de uitbreiding van de EU een nieuwe geografische positie in het midden van de unie. De 'Osterweiterung' is voor alle Duitsers een belangrijke ontwikkeling.

Hoewel Duitsland veel betekend heeft voor de democratisering in Oost-Europese landen, is de kritiek niet van de lucht. Landen als Polen en Tsjechië kijken argwanend naar de Duitse Ruslandpolitiek. Aanleiding is onder meer de aanleg van een gaspijpleiding in de Oostzee, Nord Stream, die beide landen direct met elkaar verbindt, en daarmee andere landen uitsluit van deelname. De Finse minister van Buitenlandse Zaken noemde het een bilateraal project dat de eenheid van de Europese Unie heeft verzwakt.

De Oost-Europese landen zijn in EU-verband vaak afhankelijk van Duitsland.

Merkel treedt ook op als Schützfrau van Oost-Europa. Dat gebeurde bijvoorbeeld toen Sarkozy in 2007 de Mediterrane Unie wilde oprichten die, onafhankelijk van de EU, onder aanvoering van Frankrijk zou functioneren. Merkel stak er een stokje voor: de Mediterrane Unie werd onderdeel van de European Neighbourhood Policy voor zowel het zuiden van Europa als voor het oosten.

Ook bij de discussie over een 'economische regering' houdt Merkel de belangen van Oost-Europa scherp in het oog. Wat Sarkozy een economische regering noemt, is voor Merkel niet veel meer dan nieuwe regels voor de financiële markten, die bovendien niet alleen voor de eurozone gelden maar voor de unie als geheel. Dat laatste was een harde eis van Merkel. Daarmee slaat ze twee vliegen in één klap. Doordat de economische 'regering' alleen politieke verantwoording draagt voor de economie van de Unie als geheel zal ze de onafhankelijke positie van de Europese Centrale Bank in de eurozone niet aantasten. Ook voorkomt Merkel zo een Europa van twee snelheden. Omdat de Oost-Europese landen de verplichting hebben zich aan te sluiten bij de eurozone zodra zij aan alle criteria voldoen, hebben zij er belang bij dat ze mee mogen beslissen over de economische politiek van Europa. Zij worden als het aan Merkel ligt niet uitgesloten. Haar Europabeleid is wat dat betreft heel consistent: zij wil voor alles slijting voorkomen. Conflicten met machtige burens en verwijten in de media neemt ze op de koop toe.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/2935/duitsland-nog-steeds-de-motor-van-europa>